

KALKINMA PLÂNI

ve

Millî Gelirimizin Dağılımındaki Değişmeler

Ord. Prof. Ömer Celâl SARC

I — Millî gelirin bölünüşündeki değişmeler, artış nisbeti kadar önemlidir. Gerçekten bugünkü görüşlere göre gelirin yalnız yükselmesi değil aynı zamanda fazlasının ufak bir zümreyi faydalandırmakla kalmayıp geniş halk tabakalarına akması lâzımdır. Bu ikinci hedefe varılıp varılmadığı millî gelirin dağılımını incelemek suretiyle anlaşılır.

Türkiye'de millî geliri, kaynakları ve harcedilme şekli itibariyle gösteren istatistikler varsa da dağılımı hakkında henüz istatistik tertip edilmemektedir. Bununla beraber konunun başka yollardan incelenmesine çalışılmış ve bu incelemelerin sonucu 5 Yıllık Kalkınma Plânımızda yer alarak ¹ bazı önemli hükümlere temel teşkil etmiş, hattâ anlaşılın plân stratejisi üzerinde müessir olmuştur.

Gelirlerin dağılımında 1950-60 döneminde vukubulan değişmeler plânda şöyle izah ediliyor. Nüfus başına gayri safi millî hasıla bu devrede sabit fiyatlarla % 38.6 artmış, öte yandan memurların adam başına geliri % 9, işçi sigortalarına bağlı işçilerin reel ücreti % 25, çiftçilerin adam başına reel geliri % 29 yükselmiştir ². Plânda bu rakamlardan birbirine bağlı gibi görünen çeşitli hükümler çıkarılmaktadır. Bu yazıda bahsi geçen hükümlerin ne derece sağlam temellere dayandığı incelenecektir..

1) Kalkınma Plânı s. 48 - 51.

2) Plânda işçi ve çiftçilerin reel gelirlerinin 1950-60 yıllarındaki artış oranı gösterilmemiş, sadece bu iki sınıfın adam başına millî hasıla içindeki paylarını, sırasıyla, % 10 ve % 7 kaybetmiş oldukları ifade edilmiştir. Bu kaybu ne suretle hesaplanmış olduğuna göre çiftçi gelirlerindeki artışın takriben % 29 - 33, işçi gelirlerindeki artışın ise % 25 - 29 olması gerekir. Yukarıda bu oranların alt sınırlarını göstermiş bulunuyoruz.

II — İlk hüküm, memur, işçi ve çiftçi gelirleri nüfus başına millî hasıladan daha az artmış olduğuna göre, —bilhassa müteşebbis, sermayedar, taşınmaz mallar sahipleri ve kendi hesaplarına çalışanlarla özel sektör müstahdemlerinden ibaret olan— diğer sınıflarda adam başına gelirin millî hasıladan daha fazla yükselmiş olduğudur³. Bu hükmü sembollerle şöyle ifade edebiliriz. Durumu basitleştirmek için bilhassa emekçilerden terekküp eden memur, işçi ve çiftçileri harman ederek (a) sınıfı, geri kalanların tümünü (b) sınıfı sayalım ve 1950 yılına (0) yılı, 1960 yılına (1) yılı diyelim. Bir sınıfta adam başına ortalama geliri (X) ile, sınıfın bağıl (nisbi) frekansını, yani mevcudunun bütün sınıflar mensupları toplam sayısına yüzde nisbetini (n) ile gösterelim. (X) ve (n) lerin altına da ait oldukları sınıf ve yılın sembolünü indis olarak yazalım, (Genel olarak sınıf indislerine (i), yıl indislerine (j) işaretini veriyoruz). Nüfus başına gayri safî millî hasılaya (M_j) dersek plânın sözü geçen ilk hükmünü şu surette yazabiliriz :

$$\frac{X_{a1}}{X_{a0}} < \frac{M_1}{M_0} \text{ olduğuna göre } \frac{X_{b1}}{X_{b0}} > \frac{M_1}{M_0}$$

$$[M_j = \sum X_{ij} n_{ij}]^{(4)}$$

III — İkinci hüküm pek sarîh değildir. Sahife 51 deki 5 ci fıkrada «Sonuç olarak, memur sanayi ve tarım işçilerinin gelir dağılımındaki kişisel paylarının gittikçe azalmasına karşı sermaye, teşebbüs ve rant gelirleri sahiplerinin gelir dağılımındaki paylarının yükselmiş» olduğu söylenmektedir. Kişisel tâbirini ihtiva etmemiş olsaydı bu ifadeyi (a) sınıfı toplam gelirinin bütün millî hasıla içindeki payının düşmüş, (b) sınıfı payının ise yükselmiş olduğu şeklinde, yani bir sınıfın millî hasıladaki payına (P_{ij}) dersek :

$$P_{a1} < P_{a0} , P_{b1} > P_{b0}$$

$$\left[P_{ij} = \frac{X_{ij} n_{ij}}{M_j} \right]^{(4)}$$

suretinde manalandırmak lâzım gelirdi. Ancak ifadede kullanılan «kişisel» kelimesi yine sınıflardaki adam başına ortalama gelirin (X_{ij}) kastedildiği fikrini uyandırmakta, bu takdirde de bir «pay»

3) Plânın 51 inci sahifesindeki 4 üncü fıkraya bakınız.

4) (n_{ij}) ler yüzde olduğuna göre.

dan nasıl bahsedilebileceği anlaşılamamaktadır. Gerçekten pay bir seri teriminin seri toplamına oranı demektir. Halbuki burada terimler başka başka büyüklükte sınıflara ait ortalamalardan ibaret olup bu gibi ortalamaların toplanması mümkün değildir. Nasıl ki İstanbul Vilâyeti ortalama nüfus yoğunluğu ile komşu Kocaeli Vilâyetinin ortalama nüfus yoğunluğunun toplanması bahis konusu olamaz.

IV — Üçüncü bir hüküm Türkiye'de gelir dağılımında eşitsizliğin artmış olduğudur. Netekim, Plânın 51 inci sahifesi sonunda «gelir dağılımına bugünkü gelir eşitsizliğini arttırıcı eğilimi veren faktörlerin ortadan kaldırılması» lüzumundan bahsedilmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik derecesinin ölçüsü, formülü belli başlı istatistik kitaplarında verilen ⁵ Toplanma Oranıdır. Bu oranı (T_1) ile gösterirsek plânda ileri sürülen tezi

$$T_1 > T_0$$

olarak ifade edebiliriz.

V — Kalkınma plânında bu konuda yürütülen muhakemelere karşı evvelâ şu itirazı yapmak lâzımdır: Nüfus başına gayri safi millî hasılda 1950-60 dönemindeki reel artış $\left(\frac{M_1}{M_0}\right)^{(6)}$, Plânlama Teşkilâtının

İstatistik Enstitüsü rakamlarını düzeltmek suretiyle yaptığı hesaplara göre % 30 dan ibaret olduğu halde ⁷ gelir dağılımı bahsinde bu artış, anlaşılan yine İstatistik Enstitüsü verileri esas tutularak, % 38.6 olarak gösterilmektedir. Emekçi sınıflarında adam başına reel gelirin yükselme oranı, eğer % 38.6 yerine % 30 ile karşılaştırılmış olsaydı millî gelirimizin dağılımındaki değişmeler hakkında uyanacak intiba, plânın ilgili bahsinin şimdiki şekliyle bıraktığından, çok farklı olurdu. Belirli bir konu üzerinde yapılan incelemelerin, doğru olmadığı ileri sürülmüş ve düzeltilmesine ihtiyaç duyulmuş olan bir rakama dayandırılmasını, bu incelemelerden çıkartı-

5) Meselâ bakınız :

Vittorio Castellano, İstatistik Analizi, cilt II, İstanbul 1958, s. 55 - 68.

Ömer Celâl Sarc, İstatistik, kısım II, İstanbul 1963, s. 19 - 27.

6) Gerçekte bu ifade (1) yılındaki nüfus başına milli hasılanın (0) yılındaki nüfus başına milli hasılaya oranını gösterir. Artış ondan 1 değerini indirmekle bulunur.

7) Sahife 15 de 8 numaralı tabloya bakınız.

lacak sonuçları ilk baştan sakatlayıp hükümsüz bırakmağa elverişli bir şekil kusuru saymamak güçtür. Bununla beraber memur, işçi ve çiftçi gelirlerinde 1950-60 da vâki olan yükselme hakkında yapılmış olduğu söylenen hesaplarda da İstatistik Enstitüsü verilerine dayanılmış ise bu kusur ağır basmayabilir. Plânda belirtilmemiş olduğu halde biz burada bunu kabul ediyor ve bahis konusu nokta üzerinde daha fazla durmak istemiyoruz. Ancak durumun bir an evvel açıklanması da lâzımdır.

VI — Metod bakımından daha önemli olan bir nokta, adam başına brüt millî hasıladaki artışın $\left(\frac{M_1}{M_0}\right)$ —ister % 30 ister % 38.6 olsun— belirli sınıfların ortalama gelirlerindeki değişme $\left(\frac{X_{11}}{X_{10}}\right)$ ile karşılaştırılmağa hiç bir surette elverişli bulunmadığıdır. Bunun iki sebebi vardır:

1 — Memur, işçi ve çiftçi gelirlerinden bahsedilirken faal bir memur, işçi veya çiftçinin ortalama kazancı kastedildiği halde nüfus başına millî hasıla, toplam millî hasılayı, çalışmayan kadınlar, ihtiyar ve çocuklar v.s. dahil, bütün nüfus sayısına bölmekle elde edilen bir nicelik (kemmiyet) teşkil eder. Bundan dolayı artışı ile $\left(\frac{X_{11}}{X_{10}}\right)$ değerlerinin karşılaştırılabileceği genel gelir ortalaması bütün nüfusa göre değil, gelir sahipleri sayısına göre hesaplanmış olmalıdır. Gelir sahipleri de, aktif nüfusun aileleri nezdinde ücretsiz çalışanlar çıkarıldıktan sonra kalan kısmıyla aktif olmadıkları halde rant, faiz v.s. şeklinde geliri olan kimselerden terekküp eder. Türkiye'de sonuncuların sayısı hakkında bilgi yoksa da evvelkilerin mevcudunu nüfus sayımları göstermektedir.

2 — İkinci sebep, brüt millî hasılanın aşınma, eskime, vasıtalı vergiler, şirketlerin dağıtılmayan kazançları gibi fertlerin gelirine intikal etmeyen unsurlar kavraması, buna karşılık fertlerin geliri arasında yer alan bazı transfer ödemelerini ihtiva etmemesidir. Bu duruma göre gelir sahipleri sayısı ile bölünecek nicelik gayri safî millî hasıla olmayıp «şahsî gelir» (personal income) veya —memur, işçi ve çiftçi reel gelirlerindeki değişmeler hakkında yapıldığı bildirilen araştırmada gelirlerin şahsî vergiler çıktıktan sonra kalanı göz önünde bulundurulmuşsa— «kullanılabilir gelir» (disposable income) olmak gerekir. Bunların tutarı Türkiye'de tesbit edileme-

mektedir. İstatistiklerimizin gösterdiği millî gelir değerlerinden onlara en yakın olanı, «faktör fiyatlarına göre millî gelir» dir.

VII — Demek oluyor ki millî gelirin dağılımını gösteren istatistiklerin hazırlanamaması dolayısıyla bu alandaki değişmeler hakkında plânda uygulanan usülle sonuç çıkarmağa kalkışıldığında çeşitli sınıflarda adam başına gelir artışının $\left(\frac{X_{11}}{X_{10}}\right)$, nüfus başına millî hasıla (M_1) nin artışı ile değil, ancak (M_1') sembolünü verebileceğimiz «gelir sahibi başına şahsî veya kullanılabilir gelirin» artışı ile mukayesesi bahis konusu olabilir. («Bahis konusu olabilir» diyoruz, çünkü bu mukayesede de bir az sonra anlatacağımız pürüzler vardır.). (M_1) ile (M_1') nin paralel olarak değiştiği akla gelebilirse de hiç değilse Türkiye'de 1950-60 devresinde durumun böyle olmadığı anlaşılmaktadır. Şüphesiz toplam brüt millî hasılanın ve toplam şahsî veya kullanılabilir gelirin yükselme oranları her halde birbirine çok yakın bulunmuştur. Ancak evvelkinin bütün nüfusla, sonuncunun gelir sahipleri sayısı ile bölünmesi ile elde edilecek rakamlardaki artış epey fark edecektir. Gerçekten incelediğimiz dönemde aktif nüfus arasında aileleri nezdinde ücretsiz çalışanların payı önemli surette düşmüş, 1950 de % 58.0 dan 1960 da % 49.8 e inmiştir. Neticede gelir sahibi aktiflerin sayısı, (dolayısıyla pek muhtemel olarak aynı zamanda bütün gelir sahipleri sayısı) Türkiye nüfusundan epey daha hızlı bir artış kaydetmiştir. Tablo 1 de faal olmakla beraber ücret, kâr veya kazanç şeklinde bir geliri de olan nüfusun —yani ücretli ve işverenlerle kendi hesabına çalışanların— 1950 ve 1960 yıllarındaki mevcudu, aynı yıllarda faktör fiyatları ile millî gelirin Plânlamaya ve İstatistik Enstitüsüne göre tutarı ve bu tutarın evvelki grubun sayısı ile bölümü gösterilmiştir. Görülüyor ki 1950-60 arasında bütün nüfus % 32.5, gelir sahibi aktif nüfus ise % 38.1 artmıştır. Nüfus başına gayri safi millî hasılanın yükselme oranı da, İstatistik Enstitüsü verilerine göre % 38.6 olduğu halde, faktör fiyatları ile millî geliri, gelir sahibi aktif nüfusla bölmekle elde edilen rakamlardaki artış aynı verilere göre % 32.8 dir. Plânlama donelerine göre hattâ % 25.3 den ibarettir. Şahsî veya kullanılabilir gelir yerine faktör fiyatları ile millî gelire dayandıkları ve aktif olmayan gelir sahiplerini hesaba katmadan buldukları için bu ortalamaların yukarıda tarif ettiğimiz (M_1') ye eşit olmadığını belirtmek de yerinde olur.

TABLO I

Gelir Sahibi Aktif Nüfus Başına Faktör Fiyatlarıyla Milli Gelir

	1950	1960	1950-60 arasında artış (%)
1) Aktif nüfus eksi ücretsiz çalışanlar, 15 ve + yaşında (1000) *	4724	6525	38.1
2) Faktör fiyatlarıyla milli gelir (milyon lira)			
a) Plânlamaya göre (1961 fiyatlarıyla)	24744	42835	73.1
b) İstatistik Enstitüsüne göre (1948 fiyatlarıyla)	9098	16677	83.3
3) Gelir sahibi faal nüfus başına faktör fiyatlarıyla milli gelir (lira)			
a) Plânlamaya göre $\left[\frac{2(a)}{1} \right]$	5238	6565	25.3
b) İst. Enst. göre $\left[\frac{2(b)}{1} \right]$	1924	2556	32.8

*) Sayım da durumları tesbit edilemeyip «bilinmeyen» hanesinde yer alanlar oran hesabıyla türlü gruplara dağıtılmıştır.

Kaynak : Aktif nüfusa ait rakkamlar 1950 Nüfus Sayımı Sonuçları tablo 54, s. 358, İstatistik yılığı 1960-62 tablo 69, s. 83 den alınmıştır.

VIII — Türkiye'de bazı sınıfların gelirindeki değişmeleri tahmin için Plânlamanın tuttuğu yol, (M_j) işaretini verdiğimiz «gelir sahibi başına şahsî veya kullanılabilir gelirin» 1950-60 döneminde ne kadar yükselmiş olduğu bilinse ve çiftçi, işçi ve memur gelirlerindeki artışı onunla karşılaştırmaya imkân olsa bile, bizi güvenilebilir bir neticeye doğrudan doğruya götüremez. Bunu aşağıdaki düşüncelerden anlayabiliriz.

Şahsî veya kullanılabilir gelirin genel tutarı : İşverenlerin kârları; küçük çiftçi, esnaf v.s. gibi işçi kullanmadan kendi hesaplarını çalışanların kazançları; memurlar, tarım işçileri, sanayi işçileri ve diğer emekçilerin ücretleri; faizler, dividendlar, transfer ödemeleri gibi çeşitli gelirlerin toplamını teşkil edecektir. Bu gelir çeşitlerine (i), o gelirleri alan kimselerin bağıl frekansına (n_{ij}), al-

dıkları gelirin ortalamasına (X_{ij}), gelir sahipleri toplam sayısına (N_j) dersek, (i) grubuna ait gelirlerin tutarını :

$$N_j X_{ij} n_{ij}$$

ve «şahsi» veya «kullanılabilir» gelirden gelir sahibi bütün nüfus başına düşen miktarı :

$$M_j' = \Sigma X_{ij} n_{ij} \quad (9)$$

olarak yazabiliriz.

Son formül gösteriyor ki (M_j') nin değeri yalnız (X_{ij}) lere değil aynı zamanda (n_{ij}) lere tâbidir. Ve kolayca isbat edilebileceği gibi, bu değerinde sadece (X_{ij}) lere göre belirlenmesi, ancak, hayatta hemen hemen hiç gerçekleşmeyen (n_{ij}) lerin sabit kalması halinde mümkündür. (n_{ij}) ler değiştiği takdirde, (X_{ij}) ler olduğu gibi kalsa bile genel ortalama (M_j') nin fark edeceğini, gelir çeşitleri sayısının 3 den ibaret olduğu varsayılarak tertip edilen tablo 2 deki misâlden anlamak kabildir:

TABLO 2

Grup ortalamalarının sabit kalması halinde de genel ortalamanın değişebileceğini gösterir farazî misâl

Gelir grupları (çeşitleri)	Yıl (0)			Yıl (1)		
	n_{i0}	X_{i0}	$X_{i0} n_{i0}$	n_{i1}	X_{i1}	$X_{i1} n_{i1}$
1	0.7	100	70	0.6	100	60
2	0.2	200	40	0.25	200	50
3	0.1	400	40	0.15	400	60
			150			170
		$M_0' = 150$				$M_1' = 170$

8) Bazı şahısların aynı veya başka cinsten birkaç geliri olduğundan gerçekte (n_{ij}) ve (X_{ij}) lerin tâyinde bazı güçlüklerle karşılaşılacaktır. Tatbikatta, bahsi geçen şahısları başlıca gelirlerinin nev'ine göre tasnif edip başka çeşit gelirlerini de o kategoriye katmak, yahut da gelir sahipleri sayısı yerine *gelir sayısını* göz önünde bulundurmak suretiyle bu güçlüklerin yenilmesine çalışılacaktır.

9) Bu formül II nci bölümde adam başına milli hasıla için verdiğimiz aynıdır. Yalnız numaraları (i) ile gösterilen gelir çeşitleri (veya sınıfları) burada fark edecektir.

Bu misâlde, her grupta ortalama gelirin sabit kalmış olmasına rağmen, bağıl frekanslarındaki tahavvüller dolayısıyla, gelir sahibi başına genel ortalama gelir 150 den 170 e çıkmış bulunmaktadır.

IX — Gerçekten (M_j') deki —ve aynı özlükte, yani çeşitli sınıfları kavrayan bütün genel ortalamalardaki— artışı ikiye bölmek lâzım gelir :

1 — Bağıl frekansların değişmesinden doğan ve artışın yapısal bileşeni adı verilen kısım. İncelediğimiz halde artışın bu kısmı bazı kimselerin aşağı gelirli gruplardan daha yüksek gelirli gruplara, her şeyden evvel tarımdan diğer sektörlere geçmesinden doğar ve bu gibilerin munzam gelirini karşılamaya yarar. Bu kısmı (m_n') ile gösterebiliriz.

2 — Her grubda (X_{ij}) dediğimiz ortalama gelirin yükselmelerinden doğan kısım: m_x' .

Yani durum sembollerle şöyledir :

$$\frac{M_1'}{M_0'} = m_n' \cdot m_x'$$

Eğer Kalkınma Planında yapıldığı gibi emekçi sınıfların adam başına gelirindeki artışı memlekete ait genel gelir ortalamasının değişmesi ile karşılaştırarak diğer sınıflarda adam başına gelirin nasıl gelişmiş olduğu hakkında hüküm çıkarmak istiyorsak, karşılaştırmada göz önünde bulundurmamız gerekli olan ortalama, işte (M_j') deki yükselmenin bu ikinci bileşeni : (m_x') dir.

Bazı doneler mevcut olduğu takdirde (M_j') de kaydedilen yükselmeyi yukarıda anlatılan iki unsura ayırmakta hiç güçlük çekilmez. Gerçekten

$$m_x' = \frac{\sum X_{i1} n_{i0}}{\sum X_{i0} n_{i0}}$$

dan ibaret olup ¹⁰ değeri tablo 2 deki misâlde 1, (ki hakikî artışın sıfır olduğunu gösterir), ¹¹ tablo 3 deki misâlde ise 1.167, (ki % 16,7 oranında hakikî bir artışa tekabül eder) tutar.

10) Bakınız : United Nations, «Some Factors in Economic Growth in Europe During the 1950 s» Geneva 1964, chapter III, p. 34 ve devamı. Uygulanacak formüller s. 35 deki 77 numaralı notta gösterilmiştir.

11) 6 numaralı nota bakınız.

Netekim Birleşmiş Milletlerin 1964 de çıkan bir eserinde ¹² türlü Avrupa memleketlerinde aktif nüfus başına gayri safi yurd içi hasılanın (gross domestic product) 1949-59 yılları arasındaki büyümesi hususunda bu ayırma yapılmış, yapısal unsurun büyümedeki payının meselâ Batı Almanya'da % 10, Yugoslavya'da % 40 olduğu, yani genel büyüme oranının Almanya'da sadece % 90 lık, Yugoslavya'da % 60 lık kısmının —bu halde sektörlerde adam başına net üretim değeri anlamını alan— (X_{ij}) lerin yükselmesinden ileri geldiği hesaplanmıştır.

X — Türkiye'de 1950-60 arasında yapısal denilen değişmeler olmamış olsaydı bu noktalar şüphesiz «nazarı» kalırdı. Fakat bu gibi değişmeler geniş ölçüde vukubulmuştur. Aileleri nezdinde ücretsiz çalışanların aktif nüfustaki payının % 58.0 dan % 49.8 e indiğini yukarıda söylemiş ve tablo 1 de gelir sahibi aktif başına faktör fiyatları ile millî geliri tâyin ederken bunu hesaba katmıştık. Fakat ücret, müteşebbis kârı v.s. şeklinde kazancı olan faallerin terakkübünde de değişmeler olmuştur. 1950 sayımı istatistiklerindeki eksiklikler dolayısıyla tam sıhhatli rakamlar vermek mümkün değilse de bu grup içinde ziraatte çalışanlar oranının takriben % 63 den % 58 e düştüğü anlaşılmaktadır. Netekim idarî tariflere göre köy sayılan yerlerdeki nüfusun bütün nüfustaki payı da aynı devrede % 75 den % 68 e inmiştir. Gelir sahibi aktif nüfusun meslekteki mevki itibariyle tasnifini araştırdığımızda da 1955-60 arasındaki 5 yıl içinde kendi hesaplarına çalışanların paylarının gerilediğini, ücretlilerle işverenlerin payının yükseldiğini görüyoruz. İşverenlerin oranı binde 8 den binde 25 e, ücretlilerin oranı %32.8 dan % 38.8 e çıkmıştır. Bu duruma göre (M_j') değerinin o dönemdeki artışında yapısal unsurun önemli bir rol oynadığı tahmin edilebilir. Birleşmiş Milletlerin 9 numaralı notta zikredilen eserinde uygulanan usûller uyarınca, fakat sadece ziraatten diğer sektörlerle doğru kaymaların etkisini göz önünde bulundurmak, ve diğer değişmelerin etkisini ihmal etmek suretiyle yapılan kaba taslak bir hesaptan, gelir sahibi aktif nüfus başına faktör fiyatları ile millî gelirin İstatistik Enstitüsü verilerine göre %32.8 e varan artışının aşağı yukarı 7 de birinin yapısal olduğu, 7 de 6 sınıfın yani takriben % 28 nin ise sınıflardaki ortalama gelirin (X_{ij}) yükselmesinden ileri geldiği sonucu çıkmaktadır, (yani $m_x' = 1.28$ bulunmuştur) ^{12a}. Bu % 28 oranı

12) 10 numaralı nota bakınız.

12a) Gerçekte bu tam (m_x') değildir. Bu hususta VII. bölümün sonuna bakınız.

da Kalkınma Plânında aktif nüfusumuzun büyük çoğunluğunu teşkil eden çiftçilerin adam başına ücretlerinde vukubulduğu söylenen yükselmeden bir az aşağı, işçi ücretlerinde vukubulduğu bildirilen artışa hafifçe üstündür¹³. Hattâ aynı hesaplar Plânlamanın millî gelir rakamlarına göre yapılırsa (m_x) e tekabül eden unsur için 1.214, (m'_n) e tekabül eden unsur için ise 1.037 değerleri bulunur ve sınıfların adam başına gelirlerindeki artışın ortalama % 21.4 tuttuğu anlaşılır. Öte yandan memurların gelirindeki artışı son oran da çok aşmaktadır. Gerçekten bu sınıfın durumunun 1950-60 döneminde diğer sınıflara nazaran hayli kötüleşmiş olduğu şüphe götürmez bir vakia sayılabilir¹⁴.

Yukarıdaki izahlara göre memur, işçi ve çiftçiler dışındaki sınıflarda adam başına ortalama gelirin ne surette değişmiş olduğu hakkında kesin bir hüküm vermek, donelerin yetersizliği dolayısıyla, mümkün değilse de bu gelirlerin % 38.6'nın üstünde bir yükselme kaydetmiş olduğu yolundaki iddianın doğru olmadığı muhakkak sayılabilir. Kalkınma Plânında gelir dağılımı meselesi incelenirken bir çok mühim noktalar, bilhassa türlü sınıfların mevcudundaki yükselme ve alçalmaların memleket ortalama geliri üzerindeki etkisi, tamamiyle ihmal edilmiş bulunmaktadır.

XI — Gelir dağılımındaki değişmeler hakkında Kalkınma Plânında verilen ve III ve IV numaralı bölümlerde anlattığımız diğer hükümlere gelince bunların dayandığı temeller de zayıftır. Bu hükümlere karşı yapılabilecek başlıca itiraz, ilk hükümle aralarında zorunlu bir bağlantı mevcut olduğunun sanılması, halbuki bağlantının gerçekte hiç de zorunlu bulunmamasıdır. Meselâ bir sınıfta ortalama gelir diğer sınıflara nazaran daha yavaş artmışsa, bu, şüphesiz o sınıfın millî gelir içindeki payını düşürmek yolunda etki yapan bir faktör teşkil eder. Ancak bu etkiler sınıf mevcudunun kütle içindeki payının yükselmesi ile karşılanabilir. Aşağıdaki 3 numaralı tabloda verilen misâlden bu hususu kolayca anlayabiliriz.

13) İşçi ücretlerindeki artış % 29 olmayıp % 25 olduğu takdirde. (2) numaralı nota bakınız.

14) V inci bölümde çeşitli sınıfların gelirlerindeki yükselmenin İstatistik Enstitüsü verilerine göre hesaplanmış olduğunu varsaymıştık. Bu varsayım gerçeğe uygun değilse mukayesenin plânlama verilerine göre yapılması gerektiğine tekrar işaret etmek isteriz.

TABLO 3

Adam başına geliri ortalamaya nazaran daha az artmış olan bir sınıfın millî hasıladaki payının sabit kalabileceğini gösterir misâl

Sınıf. (i)	Yıl 0				Yıl 1			
	n_{i0}	X_{i0}	$n_{i0} X_{i0}$	P_{i0} (%)	n_{i1}	X_{i1}	$n_{i1} X_{i1}$	P_{i1} (%)
a	0.6	50	30	27.27	0.625	54	33.75	27.27
b	0.4	200	80	72.73	0.375	240	90.—	72.73
	1.0		100	100.00		1.000	123.75	100.00

Misâlde yine sadece 2 sınıfın mevcut olduğu ve (a) sınıfında ortalama gelirin yalnız % 8, diğerinde ise % 20 arttığı farzedilmiştir. Nüfus başına millî hasıladaki yükselme de

$$\frac{M_1}{M_0} = \frac{123.75}{110} = 111.25 \quad (\text{artış: \% 11.25})$$

tutmaktadır. Buna rağmen görüldüğü gibi bağıl frekanslardaki tahavvüller dolayısıyla (a) sınıfının millî hasıladaki payı (P_{ai}) sabit kalmıştır. (n_{ij}) lerdeki değişmelerin oynadığı rolün ihmali Kalkınma Plânının bu konu ile ilgili muhakemelerinde de büyük bir eksiklik olarak kendini göstermektedir.

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığı yolundaki hüküm için yine bunların benzeri söylenebilir. Eşitsizlik derecesi toplanma grafiğini çizmek veya toplanma oranını hesaplamak suretiyle ölçülür. İki için de gelirleri sosyal sınıf itibarıyla değil büyüklüklerine göre tasnif eden ve her büyüklük sınıfındaki kimselerin toplam geliri yahut hiç değilse sayılarını gösteren bir seriye ihtiyaç vardır. Elde böyle bir seri olmadan sadece emekçi ortalama geliri, adam başına millî hasıla derecesinde yükselmemiş olduğuna bakılarak, eşitsizliğin artmış olduğu sonucunun çıkarılmasını, ilmi araştırmalara hâkim olması gereken temkin ile uzlaştırmak mümkün değildir. Gerçekten sınıflar arasındaki gelir farklarının büyümesi (n_{ij}) lerdeki değişmelerle olduğu gibi ayrıca sınıflar içindeki gelir farklarının küçülmesi ile de denkleşmiş olabilir.

XII — Sonuç olarak diyebiliriz ki memlekette gelirlerin bölünüşü konusunda Kalkınma Plânında yürütülen düşüncelerde bazı ağır metod ve yorumlama hataları vardır ve elde mevcut doneler bu konuda ileri sürülen iddiaların hiç birini desteklememektedir. Gelir dağılımında gerçekte ne gibi değişmeler olduğu hakkında, gerekli istatistiklerin yokluğu karşısında kesin bir şey söylemeye imkân yoksa da denilebilir ki muhtelif karineler millî gelirimizin bahis konusu dönemde kaydettiği artışın mühim bir kısmının memur sınıfı dışındaki halk tabakalarına akmış olduğu fikrini vermektedir. Bu karineler arasında aktif nüfusumuzun büyük çoğunluğunu teşkil eden çiftçiler ile yine kalabalık bir grup olan işçilerin adam başına reel gelirinde, bizzat plânda verilen bilgilere göre vukubulmuş olan yükselmeyi ve harcıâlem maddelerin tüketimindeki büyük artışı zikretmek gerekir. 1950 ile 1960 arasında nüfus başına şeker istihlâkinin 6.1 kilodan 10.7 kiloya, nüfus başına pamuklu pez istihlâkinin 1.6 kilodan 2.6 kiloya çıkmış olduğunu hatırlamak kâfidir. Halkımızın hayat standardındaki yükselmenin arzu edilene nazaran çok yetersiz kalmış olması ve o dönemde izlenen ekonomi politikasında şiddetle tenkit edilebilecek tarafların bulunması, bu etüdün çerçevesi dışında kalan noktalardır.
